

## *Uvjeti nastanka američkog političkog sistema\**

Štefica Deren

Suvremeni američki politički sistem, koji se temelji na Ustavu donesenom još godine 1787. a koji i danas predstavlja osnovu političke vlasti, nastajao je i razvijao se povezano s društveno-ekonomskim i političkim razvojem zemlje.

Na formiranje američkog političkog sistema i tokove njegova razvoja utjecale su tri izuzetno značajna povijesna događaja: period kolonizacije Sjeverne Amerike, borba za nezavisnost i stjecanje samostalnosti i razdoblje nacionalne političke samostalnosti i razvoja u okviru kojeg će Sjedinjene Američke Države od izrazito poljoprivredne zajednice prerasti u najveću svjetsku industrijsku velesilu modernog kapitalizma.

Začetke njegova stvaranja moramo tražiti u prošlosti, točnije u sjevernoameričkim-engleskim kolonijama iz kojih su se i razvile današnje Sjedinjene Države. Engleska kolonizacija Sjeverne Amerike vezana je uz istraživačke pothvate Johna Cabota i njegova tri sina, kojeg je engleski kralj Henry VII još godine 1497. ovlastio da istraži »nepoznate zemlje nevjernihika«.<sup>1</sup>

Međutim, kontinuirani proces kolonizacije Sjeverne Amerike započeo je otprilike jedno stoljeće kasnije. Početkom XVII stoljeća (godine 1606.) James I počeo je davati kolonijalne povelje zaslužnim i bogatim pojedincima te privilegiranim kompanijama, na temelju kojih su oni stjecali pravo kolonizacije sjevernoameričkih posjeda engleske krune.<sup>2</sup>

Jedna od glavnih karakteristika tog razdoblja jest formiranje niza kolonija na atlantskoj obali, što je omogućilo, s jedne strane, širenje engleske vlasti, a s druge, realizaciju političkih, ekonomskih i religioznih inte-

\*  
Prilog dvjestotoj godišnjici nezavisnosti Sjedinjenih Američkih Država.

1  
Charles A. Beard and Mary R. Beard and their son William Beard, *The Beard's New Basic History of the United States*, New York, 1960, str. 18.

2  
Kralj kao vrhovni gospodar zemlje, mogao je dijeliti pojedina područja u Americi engleskom plemstvu, jer se po engleskom pravilu smatralo da kralju pripada sva zemlja koja nije do tada bila zaposjednuta ni od koga.

resa u novoj zemlji za sve one koji su bili nezadovoljni u Engleskoj.<sup>3</sup> Tako su oko godine 1606. osnovane tri kompanije: London Company, Plymouth Company i Massachusetts Bay Company, koje su započele stvarati prve kolonije na atlantskoj obali.<sup>3a</sup> Nešto kasnije, godine 1632. lord Baltimore dobio je od kralja Charlesa I pokrajinu Maryland, a William Penn 1681. područje koje je nazvao Pennsylvanija. Na mjestu današnjeg New Yorka, Dutch East India Company osnovala je Novi Amsterdam, ali nakon rata s Holandijom, Englezi dobivaju tu koloniju i daju joj ime New York. Teritorij današnje države Delaware zauzeli su Šveđani i osnovali koloniju Nova Švedska, koju su im godine 1664. Englezi oduzeli i dali 1682. u vlasništvo Williamu Pennu.

Proces stvaranja novih kolonija nije bio ravnomjeran, već je svaka kolonija imala specifične crte nastanka i različite mogućnosti za svoj razvoj. Međutim, kao važni faktori koji su utjecali na formiranje novih kolonija, mogu se navesti ovi momenti:

1. ratovi kojima je u XVII i XVIII stoljeću bila zahvaćena Engleska i Zapadna Evropa,

2. vjerski i politički sukobi i vjerski progoni u Engleskoj početkom XVII stoljeća,

3. promjene u društveno-ekonomskim odnosima, praćene naglim osiromašanjem,

4. težnja za većom vjerskom slobodom i formiranjem vlastite crkve prema vlastitom uvjerenju,

5. vizije u bolju i sretniju budućnost na Novom Kontinentu, te

6. želja za bogaćanjem i stjecanjem vlasništva.

U nabrojanju faktora koji su utjecali na stvaranje niza kolonija, treba istaknuti da nije moguće navesti sve elemente koji bi bili zajednički za sve zemlje iz kojih su imigranti dolazili, s obzirom da je njihov položaj bio različit u raznim zemljama. Uostalom, niti faktor političkih i vjerskih sukoba ne može se dati glavno značenje, iako je on za Englesku bio od izuzetne važnosti. Dok su politički i vjerski imigranti bili pretežno iz Engleske, drugi, uglavnom ekonomski, potjecali su iz eksploatiranih slojeva evropskog društva.<sup>4</sup>

Formiranjem engleskog kolonijalnog sistema na sjeveroatlantskoj obali stvarala se osnova za razvijanje i jačanje nove nacije u Americi, koja će tokom razvoja formirati socijalne, ekonomske i političke strukture nešto drugačije u odnosu na metropolu.

3  
Anglosaksonci su na sjeveroameričkim prostranstvima zatekli uglavnom nenastanjena područja, na kojima su jedino živjela indijanska plemena, koje su bijelci u toku naseljavanja u velikom broju istrijebili (preko 500.000).

3a  
Andrew C. McLaughlin, *Foundations of American Constitutionalism*, New York, 1966, str. 38.

4  
»Seljaci iz Evrope bježali su iz feudalnih odnosa, gdje je privilegiran mali broj ljudi držao zemlju u svojim rukama, ti seljaci skupljali su se ovdje, da zadovolje glad za zemljom«. cit. iz Wilfred E. Binkley, *American Political Parties, Their Natural History*, New York, 1959, str. 3.

Zbog različitih klimatskih i drugih prirodnih uvjeta, kolonije su se međusobno razlikovale u *ekonomskom i etničkom* pogledu, a tome treba dodati i činjenicu da su se, zahvaljujući ovim uvjetima, u toku niza godina izdiferencirali i nešto drugačiji *klasni odnosi* nego u samoj Engleskoj.

*Sjeverne kolonije Nove Engleske* (New Hampshire, Massachusetts, Rhode-Island i Connecticut) naselili su britanski imigranti, pretežno vjerski, koji su na malim posjedima što su im bili podijeljeni (uslijed sličnih ekonomskih uvjeta kao i u samoj Engleskoj) uzgajali poljoprivredne kulture za vlastite potrebe.

*U srednjoatlantskim kolonijama ili kolonijama centra* (New York, Pennsylvania, New Jersey, Delaware i Maryland) engleski imigranti bili su pomiješani s imigrantima njemačkog, holandskog i švedskog podrijetla.<sup>5</sup> Bogata i plodna zemlja naročito u dolini rijeke Hudson, pogodovala je razvoju poljoprivrede i to osobito ratarstvu. Pošto su bogati vlcposjednici<sup>6</sup> pokupovali prostranstva bogate zemlje, koju su davali zakupcima na obradu pod polufeudalnim odnosima i kombinirajući poljoprivredu s brodogradnjom, stjecali su velika bogatstva i mogućnosti za daljnji ekonomski razvoj.

*U južnim kolonijama* (Virginija, Sjeverna i Južna Karolina i Georgija) prostirale su se velike plantaže na kojima se, uslijed povoljne klime, uzgajao indigo, riža, duhan i pamuk, pri čemu se upotrebljavao robovski rad Crnaca. Vlasnici plantaža koji su činili zemljovlasničku aristokraciju, od samog početka stjecali su velike profite iz poljoprivredne ekonomije. Topla klima, tlo i oblik poljoprivrede koji se temeljio na sistemu plantaža, pogodovali su razvoju ropstva i učinili upotrebu robovske radne snage *ekonomskom osnovom* američkog juga, odnosno pretvorili je u *ekonomsko-socijalnu instituciju* i veoma unosnim načinom za stjecanje bogatstva.<sup>7</sup> U etničkom pogledu, u južnim kolonijama britansko stanovništvo bilo je pomiješano u Georgiji s njemačkim a u Južnoj Karolini s francuskim stanovništvom.

U razdoblju od 1628 — 1640. godine oko 20 tisuća engleskih građana napustilo je engleske gradove i emigriralo u kolonije.<sup>8</sup> Druga velika imigracija započela je oko 1649. poslije pogubljenja Charlesa I i produžila se sve do restauracije dinastije Stuart 1660., pa i kasnije. Stalni porast sta-

5

Njemačko iseljavanje osobito iz Rajnske oblasti započelo je oko 1700 godine, iako su, njemački elementi dolazili i ranije i naseljavali se na teritorije koje su bile u vlasništvu Williama Penna, već 1683. Švedani i Finci naselili su se duž rijeke Delaware, a Škoto-Irci bili su glavno stanovništvo u Pennsylvaniji i u gornjem dijelu Karoline. U kolonije su se naseljavali u manjim grupama Francuski Hugenoti, Švicarci, Talijani i Portugalski Židovi. Podaci uzeti iz C. and M. Beard, cit. djelo, str. 43.

6

To je karakteristično za Beekmausove, čiji je posjed obuhvaćao oko 240.000 acri zemljišta, Van Cortlandtsove oko 140.000 acri, ili Van Rensselaersove oko 700.000 acri. Podaci iz: C. and M. Beard, cit. djelo, str. 43.

7

Robovi su bili importirani iz Afrike već 1619. godine i prodavani u kolonije. Virginija je bila prva kolonija koja je kupila robove. C. Beard, cit. djelo, str. 47.

8

Allan Nevins and Henry Steele Commager, *The Pocket History of the United States*, New York, 1957, str. 12.

novništva pokazuje da se od 300.000 u 1700. godini taj broj povećao na 2.500.000 u 1770. godini.<sup>9</sup>

Većina siromašnih doseljenika koja nije mogla platiti svoj prijevoz u Ameriku, bila je vezana ugovorom prema kojem su bili obavezni da plate prijevoz svojim radom na određeno vrijeme (4—7 godina, to su bili tzv. »indentured servants«). Tome treba dodati i činjenicu da je takva radna snaga bila veoma jeftina, pa zahvaljujući tome i veoma pogodna za eksploataciju, te je u velikoj mjeri potpomogla rast kolonija i snažno utjecala na razvoj poljoprivrede. Zbog specifične situacije svake pojedine kolonije, kao i zbog različitih uvjeta razvoja, broj »ugovornih slugu« varirao je od kolonije do kolonije. Poznato je da je njihov broj potkraj XVII stoljeća bio naročito velik u Virginiji i Pennsylvaniji kao i u drugim kolonijama centra gdje je iznosio više od 1/3 ukupnog stanovništva.<sup>10</sup>

Od početka razvoja sjevernoameričkih kolonija na proces formiranja nove društvene zajednice i nove nacije utjecale su prirodne osobine i geografski položaj ovog prostranog kontinenta. Američke kolonije koje su nekada bile pretežno poljoprivredna područja i u kojima je osim poljoprivrede bio razvijen seljački obrt, shvatile su veoma rano da je razvoj čvrstih industrijskih temelja na Sjeveru i poljoprivredne ekonomije na Jugu, njihov najvažniji i najveći zadatak. Ogromna bogatstva sirovinskih izvora, naročito željezne rude, ugljena, bakra i nafte, otvarale su velike mogućnosti za razvoj američke industrije. U isto vrijeme velika prostranstva šuma, kojima se nije znalo granice, omogućila su trgovinu drvom i razvoj brodogradnje. Razvedenost obale, brojni zaljevi, prirodne luke, kao i plovne rijeke, upućivale su na razvoj pomorskog saobraćaja. Na velikim ravninama razvila se poljoprivreda, pa su kolonije postale i glavna izvoznica poljoprivrednih proizvoda osobito u zemlje Evrope.

Na Sjeveru su u počecima ekonomske i političke izgradnje kolonija prevladavala kompaktna naselja s relativno homogenom strukturom stanovništva, dok su srednji i južni dio činile heterogene zajednice s više ili manje različitim interesima i ciljevima. Stvara se sistem nezavisnih kolonija, potpuno samostalnih jednih u odnosu na druge, a svako naselje želi sačuvati osobitosti iz starog kraja. Prirodno je da je ovakva sredina razbijala osjećanje jedinstva američkih kolonija i svijest o pripadnosti jednoj naciji. Novi naseljenici osjećali su se stanovnicima Massachusettsa, Connecticuta, Virginije ili neke druge kolonije.

Sve to upućuje na zaključak da su struktura ekonomije i sastav imigranata bitno utjecali na društveno-politički i ekonomski razvoj kolonija i u velikoj su mjeri odredili karakter i tokove kasnijeg cjelokupnog društveno-političkog razvoja SAD.

U američkim kolonijama veoma rano izrastaju institucije političke vlasti, od kojih neke, gledano s tadašnjeg aspekta, nose određen demok-

9  
Dvadeset godina kasnije (1790) bilo je u kolonijama 3.172.000 bijelih stanovnika i oko 700.000 crnih stanovnika. Struktura stanovništva izgledala je ovako: 75,2% činili su Englezi, Škoti i Škoto-Irci, 3,7%,

Južni Irci, 8,7% Nijemci, a ostatak Dutchi, Švedi, Francuzi, Talijani i drugi. C. Beard, cit. djelo, str. 57.

10  
C. Beard, cit. djelo, str. 46.

kratske elemente i karakteristike. S političko-pravnog stajališta interesantno je spomenuti da se i pored toga što su sve kolonije podređene Engleskoj, kao matici zemlji, pravni status kolonija i njihovo političko uređenje međusobno razlikuju. S obzirom na odnos prema Engleskoj, a to znači s obzirom na način svog postanka i stupanj samostalnosti koji su uživale, američke kolonije mogu se podijeliti u tri vrste: kraljevske, vlasničke i kolonije s poveljom.<sup>11</sup>

Najveći stupanj samostalnosti uživale su tzv. kolonije s poveljom<sup>12</sup> (charter colonial government). Povelja koju je kralj podijelio tim kolonijama, kad je kolonizacija već bila izvršena, osiguravala im je široku samostalnost, kao što je pravo biranja vlastitih organa, guvernera i zakonitog tijela.

Vlasničke kolonije<sup>13</sup> (proprietary colonial government) bile su određena područja koja je kralj podijelio pojedincima za učinjene usluge. Povelja je davala vlasniku kolonije pravo da imenuje guvernera i druge funkcionere, ustanovljuje predstavničke skupštine, osniva sudove i imenuje suce, ali uz uvjet da je vlasnik kolonije priznavao suverenitet engleskog kralja.

I konačno, treći tip kolonija, ujedno i najbrojniji (osam od ukupno trinaest), činile su tzv. kraljevske kolonije<sup>14</sup> (royal colonial government), u kojima je kruna postavljala guvernera i imenovala članove gornjeg doma zakonodavne skupštine, dok su stanovnici kolonija birali predstavnike u donji dom.

Neke karakteristike organizacije političke vlasti u kolonijama, koje smo iznijeli, pokazuju da je u sva tri tipa kolonija postojao guverner, kojeg je imenovao kralj, odnosno vlasnik kolonije ili su ga pak birali stanovnici same kolonije. Osim guvernera postojale su i zakonodavne skupštine koje su birali stanovnici kolonija u cjelini ili djelomično (donji dom). Članove gornjeg doma u većini kolonija imenuju guverneri, u nekima ih bira donji dom (Massachusetts), dok ih u kolonijama s poveljom biraju stanovnici same kolonije.<sup>15</sup> Profesor Beard posebno ističe još jednu osobitu značajku gornjih domova: »Općenito govoreći, vijećnici ili pomoćnici bili su birani iz uglednih i bogatih porodica u koloniji i imali su široka ovlaštenja s obzirom na donošenje zakona i vođenje upravnih poslova. U kraljevskim kolonijama oni su bili, s nekim izuzecima, iskreno odani kraljevskim guvernerima i Kruni i djelovali su kao konzervativna snaga, suprotstavljajući se željama i zahtjevima predstavnika u donjem domu.«<sup>16</sup>

11  
Ferguson H. John and Dean E. McHenry, *The American System of Government*, New York, 1963. str. 16—19.

12  
Kolonije s poveljom bile su: Rhode Island i Connecticut.

13  
Vlasničke kolonije činili su: Maryland, Delaware i Pennsylvania.

14  
Kraljevske kolonije bile su: Virginija, Massachusetts, New Hampshire, North Carolina, South Carolina, New York, New Jersey i Georgia.

15  
C. Beard, cit. djelo, str. 82.

16  
Ibid. str. 82.

Predstavnički sistem vlasti u kolonijama vuče svoje podrijetlo iz engleskog političkog sistema, iako se u to vrijeme o nekoj pravoj demokratskoj reprezentativnosti ne može govoriti. Pravo glasa bilo je imovinskim cenzom tako ograničeno da je uoči Revolucije samo jedan mali dio mogao aktivno sudjelovati u izboru predstavnika za skupštine. Dok se u New Yorku tražilo da je glasač vlasnik zemlje i kuće u vrijednosti od 40 funti, u Virginiji je bio uvjet da posjeduje najmanje 50 acra zemljišta. Takva ograničenja imala su za posljedicu da je npr. u Pennsylvaniji samo jedna osoba na deset stanovnika, a u Philadelphiji jedna na pedeset, imala pravo glasa, dok je u Massachusettsu i Connecticutu oko 16% ljudi aktivno sudjelovalo u izborima i u političkom životu kolonija.<sup>17</sup>

Ovakva struktura političke vlasti u sjevero-američkim kolonijama jasno pokazuje da predstavnička tijela nisu bila reprezentant interesa svih stanovnika kolonija, već u prvom redu bogatih posjednika, vlasnika plantaža i trgovaca, čiji su klasni interesi stavljeni u prvi plan i radi kojih su ta tijela bila i osnovana. Prvo predstavničko tijelo »Dom građana« formirano je u Virginiji još 1614. Nekoliko godina kasnije formirane su reprezentativne skupštine građana i u drugim područjima, tako npr. u Massachusettsu 1631. »General Court« (Opći dvor) a u Marylandu, koji je vlasništvo lorda Baltimorea, »skupština predstavnika svih slobodnih ljudi«. U nizu mjera koje su imale za cilj formiranje predstavničkih skupština, donošenje tzv. »Temeljne naredbe«<sup>18</sup> (The Fundamental Orders of Connecticut) 1639. u Connecticutu, svakako je bila jedna od najvažnijih i ona po svom karakteru i sadržaju ulazi među »prve pisane ustavne dokumente o samoupravi naroda u Novom Svijetu.«<sup>19</sup>

Ako se promatra stvarno djelovanje predstavničkih skupština kao zakonodavnih organa vlasti i guvernera kao izvršne vlasti, onda je očito da struktura i djelovanje ovih organa vlasti pruža mogućnosti usporedbe s oblicima državne organizacije kakvi su se kasnije razvili u Sjedinjenim Američkim Državama. Da bi kolonije mogle ostvarivati točno određene zadatke, aktom o osnivanju kolonije tzv. *poveljom*, određuju se funkcije i ovlaštenja pojedinih organa. U funkciji zakonodavnog organa, skupština sudjeluje u donošenju zakona i drugih općih propisa. Utvrđivanje poreza i određivanje korištenja novčanih sredstava za pojedine rashode, također spada u djelatnost predstavničkih skupština. Djelujući kao izvršni organ, guverner nastupa kao nosilac zakonodavne inicijative, a prije svega odgovoran je za izvršenje zakona i drugih propisa u koloniji. Ovlaštenja i prava kojima raspolaže kao i funkcije koje vrši (saziva skupštinu, postavlja najvažnije službenike, imenuje suce, zapovijeda oružanim snagama), slična su onima koja danas pripadaju guvernerima u pojedinim državama (states). S pravom se može tvrditi da se radilo o političkim tijelima koja su nosila *klasna obilježja* i koja su bila namijenjena ostvarenju interesa isključivo bogatih ljudi.

17  
Ibid. str. 81—82.

18  
The Fundamental Orders of Connecticut (1639.) nalazi se u: A Documentary History of the United States, New York, 1964. str. 4.

19  
C. Beard, cit., djelo, str. 81. i The Fundamental Orders of Connecticut, str. 5.

## *Rat za nezavisnost i proces formiranja Sjedinjenih Američkih Država*

Sve izrazitiji rast kolonija i njihova ekonomska i politička snaga dali su pečat razvoju odnosa između Engleske i sjeveroameričkih kolonija i razvili prirodnu težnju za većom samostalnošću u odnosu na englesku kolonijalnu dominaciju. To je osobito došlo do izražaja nakon sedmogodišnjeg rata (1756—1763.), kad su Englezi, pobjedom nad Francuzima, likvidirali francuski kolonijalni posjed u Sjevernoj Americi i sve ratne troškove, koji su bili veoma visoki, prebacili na svoje kolonije u obliku povećanih poreza te raznih uvoznih i izvoznih monopola. Brojnim legislativnim ograničenjima<sup>20</sup> sprečavali su s jedne strane slobodni razvitak privrede i trgovine kolonija s drugim državama, da bi zaštitili vlastitu trgovinu od konkurencije stranih proizvoda u svojim kolonijama, dok su s druge strane težili, u prvom redu, da osiguraju bogatstvo i moć Engleske. Da bi ostvarila ekonomske interese metropole, Engleska je u kolonije uvela režim zatvorenog tržišta. Nasuprot engleskim zahtjevima i težnjama da očuvaju prevlast i vodstvo u kolonijama, i da ih, što je veoma važno, u političkoj i ekonomskoj sferi što više vežu uz sebe, kolonisti su smatrali da nisu dužni osigurati niti snositi troškove ratovanja, izdržavanja vojske, uprave i organizacije kolonija. »Dokle god traje nečije djetinjstvo«, govorio je J. Wilson, »ne može se očekivati od te osobe da snosi sve svoje podaničke obaveze. Za njihovo ispunjavanje treba strpljivo čekati, sve dok podanik ne odraste do razumne i zrele životne dobi.«<sup>21</sup>

Kolonisti su također smatrali protuzakonitim sve akte koje je izglasao engleski parlament, u kojem oni nisu imali svoje predstavnike, a na osnovu kojih se kolonijama nameću razne poreske obaveze. Pri tome su se pozivali na srednjovjekovno shvaćanje prema kojem »nema oporezivanja bez predstavništva«, odnosno prihvaćali su kao obavezne samo one financijske zakone koje su izglasale njihove vlastite skupštine.

Međutim, građanska klasa Amerike, koja je u to vrijeme već dovoljno ojačala, nije mogla prihvatiti činjenicu da su kolonije samo tržište za engleske proizvode, »tržište kome je namijenjeno da obogati sve trgovce londonskog 'Citija'«<sup>22</sup>.

Radi historijski neprijateljskog stava Američana prema Engleskoj, kao i zbog prirodnog razvoja samih kolonija i snažnog osjećanja da su dosegle onaj stupanj razvoja kad mogu same upravljati sobom, skupštine nekih kolonija (npr. Massachusettsa) imale su jaku i značajnu podršku

20

Staple Act (1663.) određuje da sva uvezena roba iz neke strane zemlje u kolonije mora proći kroz engleske luke radi naplate carina.

Trade Act (zakon o trgovini) — određeni proizvodi (riža, duhan, željezo, krzno drvo, koža, pamuk) morali su se izvoziti samo na tržišta Velike Britanije. Ozbiljnu štetu razvoju kolonija nanosili su i drugi zakoni, tako npr. Sugar Act i Stamp Act.

Osim toga Engleska je zabranila kolonijama uvoz nekih roba iz drugih zemalja osim iz Engleske (npr. čaj).

21

Citirano iz Maurois André, Povijest Sjedinjenih Američkih Država (1492—1954.), Zagreb, 1960. str. 91.

22

ibid. str. 84.

drugih kolonija u akcijama i pokušajima za stjecanje sloboda. Izložene direktnom napadu Engleske, a u svojoj težnji za nezavisnošću i slobodom, kolonije nisu bile spremne poboljšati odnose s Engleskom. U takvoj situaciji skupštine pojedinih kolonija (npr. Virginije) isticale su potrebu okupljanja i suradnje svih sjeveroameričkih kolonija, te jačanje njihovih međusobnih veza i odnosa u zajedničkoj borbi protiv Engleske. Odluka da se u Philadelphiji održi Kontinentalni Kongres<sup>23</sup>, značila je, na neki način, mogućnost direktnog uključivanja kolonista u borbu za oslobođenje. Iako se još tada ne ističe jasno mogućnost otcjepljenja, Kongres je po svojim zaključcima bio veoma značajan. Nakon razmatranja raznih prijedloga, odlučeno je da kolonije prekinu sve trgovačke odnose s Engleskom, bez obzira na to radi li se o uvozu ili izvozu robe, a donesena je i rezolucija kojom Kongres odobrava opiranje Massachusettsa prema zakonima engleskog parlamenta, kojim je bila ukinuta ustavna povelja Massachusettsa i znatno sužena prava narodne vlade. Ovi događaji ozbiljno su poremetili odnose između Engleske i njezinih kolonija i jasno istakli mogućnost otvorenog sukoba. Nakon toga uslijedilo je novo razdoblje američkih kolonija, razdoblje u kojem je borba za priznavanje prava pojedinih kolonija i uklanjanje učinjenih nepravdi prerasla u organiziranu i oružanu akciju za nezavisnost.

Nakon početka sukoba, kad se Engleska upustila u rat protiv svojih kolonija, započeo je radom 10. svibnja 1775. godine u Philadelphiji<sup>24</sup> drugi Kontinentalni Kongres. Kongres je imao značenje zajedničke vlade sjeveroameričkih kolonija i predstavljao je politički oblik njihove međusobne suradnje. Kongres je usvojio deklaraciju kojom je priznao pravo na ustanak, ali nije spominjao ideju otcjepljenja i nezavisnosti. Iako su kolonije još priznavale zakonitost odnosa s Engleskom, revolt Američana izazvan ubojstvima i nasiljem nad kolonijama kao i neprijateljski postupci engleskog kralja Georga III, koji se nije mogao pomiriti s činjenicom da kolonije žele same upravljati sobom, podsticali su kolonije da preuzmu odlučnu ulogu u pripremanju otpora za ostvarenje nezavisnosti. U svibnju 1776. godine Kongres je dozvolio kolonijama da formiraju vlastite vlade nezavisne od Krune. Ideja i težnja za nezavisnošću proširila se kroz sve kolonije od New Hampshire do Georgije, a javno ju je izrazio predstavnik Virginije Richard Henry Lee u Kongresu 7. lipnja ovim riječima: »ove ujedinjene kolonije jesu i imaju pravo da budu slobodne i nezavisne države.«<sup>25</sup> Ova rezolucija bila je upućena svim kolonijama koje su imale sad mogućnost da potpuno samostalno odluče o svojoj daljnjoj sudbini. Prijedlog Leeja prihvaćen je jednoglasno od strane dvanaest kolonija (New York se uzdržao). Raspoloženje stanovništva kolonija kao i odnosi između kolonija i Engleske na najbolji su način bili izraženi i potvrđeni donošenjem »Deklaracije o Nezavisnosti«<sup>26</sup>.

23

Prvi Kontinentalni Kongres održan je 5. rujna 1774. u Philadelphiji. Učestvovala su sve kolonije osim Georgije.

24

U radu drugog Kongresa učestvovali su gotovo svi članovi prvog Kongresa a među njima i George Washington, Benjamin Franklin i Thomas Jefferson najznačajnije ličnosti tog doba.

25

C. Beard, cit., djelo, str. 111.

26

Sama priprema prijedloga »Deklaracije o Nezavisnosti« bila je povjerena odboru od 5 članova, među kojima su bili Thomas Jefferson, John Adams, Benjamin Franklin, Robert Livingston i Roger Sherman. Ovaj važan povijesno-politički dokument koji je napisao T. Jefferson, a neke iz-



Donesena u vrijeme političkih borbi i nemira sa svrhom da pridonese raskidu političko-ekonomskih veza i odnosa s Velikom Britanijom, Deklaracija je u biti predstavljala revolucionarni čin, na koji se je američki narod odlučio u cilju zaštite prava i sloboda svojih građana, definitivnog rješavanja američko-engleskih odnosa i ukidanja međusobnih veza. U Deklaraciji su na jasan način izraženi osnovni idejnoteoretski temelji Lockeova učenja o nepovredivom, prirodnom i neotuđivom pravu čovjeka i zaštiti njegovih sloboda, kao i Rousseauova politička koncepcija društvenog ugovora.

Deklaracija o nezavisnosti temeljila se na nekoliko fundamentalnih principa.

Prvo, »svi su ljudi stvoreni jednaki i njihov tvoritelj obdario ih je neotuđivim pravima, među koje spadaju život, sloboda i težnja k sreći«<sup>27</sup>. Drugim riječima, ljudi su jednaki pred zakonom, odnosno zakoni koji su doneseni kao i oni koji će biti donijeti jednako obavezuju svakog čovjeka i građanina. Život, sloboda i težnja k sreći prava su s kojima se ljudi rađaju, koja im nisu poklonjena, pa stoga oni ta prava ne mogu izgubiti, ona su prirodna, nepovrediva i neotuđiva.

Drugo, »da bi osigurali ova prava, ljudi ustanovljuju među sobom državu, koje svoju pravednu vlast crpu iz pristanka (the consent) onih kojima se vlada«<sup>28</sup>. Naime, da bi se ljudi zaštitili od opasnosti a u cilju vlastite sigurnosti, oni se ujedinjuju i formiraju vlade kako bi ona štitila njihove živote, slobodu i imovinu.

Treće, »kad neki oblik vladavine postane štetan po te ciljeve, pravo je naroda da izmijeni ili ukine i ustanovi novu vladu, osnivajući je na takvim principima i organizirajući njezinu vlast u takvom obliku da mu najvjerojatnije osigura sigurnost i sreću«<sup>29</sup>. Dakle, nova vlada je dužna da respektira i garantira vršenje ovih prava. Kad prava naroda predviđena »društvenim ugovorom« budu povrijeđena, »društveni ugovor« sklopljen između vladara i naroda može se prekinuti. U istom tekstu spomenute su činjenice i teškoće koje su se tijekom niza godina gomilale u odnosima između američkih kolonija i Velike Britanije i razlozi koji su konačno prisilili američki narod na taj revolucionarni čin odvajanja. »Prema tome«, kaže se u Deklaraciji, »mi predstavnici Sjedinjenih Država, skupljeni na generalni Kongres, pozivajući se na Vrhovnog suca da bude svjedok pravednosti naših namjera, a u ime i po ovlaštenju dobrih naroda ovih kolonija, svečano objavljujemo i izjavljujemo da ove Ujedinjene Kolonije jesu, što po pravu i treba da budu, Slobodne i Nezavisne Države, da su razriječene svake pokornosti Britanskoj Kruni, i da sve političke veze između njih i Država Velike Britanije jesu i treba da budu potpuno uništene...«<sup>30</sup>.

mjene unijeli Franklin i Adams, Kongres je usvojio 4. srpnja 1776. g. Samo dva dana ranije kolonije su donijele odluku o prekidu svih veza s Velikom Britanijom a sedam godina kasnije i Engleska će priznati državnu nezavisnost svojih ranijih posjeda. Četvrti srpnja slavi se kao nacionalni praznik.

27

Declaration of Independence, 1776. g. nalazi se u: »A Documentary History of the United States, New York, 1964. str. 42.

28

Ibid. str. 44.

29

Ibid.

30

Ibid. str. 47.

Te osnovne političke ideje postale su konstitutivni dio Deklaracije i temelj američke nezavisnosti. Politička misao izražena u Deklaraciji bila je inspirirana težnjom da se definitivno poruše stare političke, vojne i privredne veze između američkih kolonija i Velike Britanije i željom da se izgradi takav politički sistem koji će doprinijeti da američki narod zauzme ravnopravno mjesto u svjetskoj zajednici.

Tokom rata za nezavisnost Kongres je odlučio da međusobne odnose kolonija postavi na sadržajno nove osnove. U takvoj situaciji on je poduzeo mjere koje su imale za cilj organiziranu suradnju trinaest kolonija na konfederativnim načelima. Čitav napor Kongresa da energičnije i efikasnije djeluje u novim okolnostima, rezultirao je tzv. »Člancima o konfederaciji«, koje je Kongres nakon dugih diskusija usvojio 15. studenog 1777. godine, a države (bivše kolonije) ratificirale 1. ožujka 1781. godine<sup>31</sup>. Tako su nekadašnje engleske kolonije svoj prvi samostalni politički život započele kao *konfederativna zajednica*. U stvari član II konfederacije predviđa da »svaka država zadržava suverenost, slobodu i nezavisnost i svaku vlast, nadležnost i pravo, koja nije ovim aktom izričito delegirana Ujedinjenim državama predstavljenim u Kongresu«<sup>32</sup>. Jedini zajednički organ Konfederacije je Kongres, jednodomno tijelo u kome svaka država ima pravo na jedan glas, a članove Kongresa biraju zakonodavna tijela država na godinu dana. Ovlaštenja Kongresa na političkom i ekonomskom planu, iako formalno-pravno dosta široka, stvarno su bila veoma ograničena. U prvom redu njemu su povjereni vanjski poslovi i kontrola diplomatskih odnosa, ratovanje, odlučivanje o ratu i miru, kovanje novca i emisija novčanica, organiziranje poštanske službe kao i reguliranje trgovine s Indijancima, te rješavanje graničnih sporova između država. S druge strane, financijske ovlasti Kongresa svodile su se na određivanje potrebnih rashoda i traženje zajmova, ali što je napose važno on nije imao pravo opozivanja niti mogućnost neposrednog ubiranja prihoda<sup>33</sup>, već je u pogledu financijskih sredstava bio potpuno ovisan o državama. Pravo kontrole nad trgovinom ostavljeno je državama. Proces jačanja ovlaštenja država našao je svoj izraz u klauzuli da je za sve odluke Kongresa potreban pristanak većine država, a za one osobito važne suglasnost devet država. U prvim godinama samostalnog državnog života izbijaju sukobi unutar država i među državama, a privredne teškoće<sup>34</sup> u koje su zapale pojedine države,

31

Nacrt »Članaka o konfederaciji« pripremio je John Dickinson. U toku 1777. g. sve države osim Marylanda izvršile su potrebnu ratifikaciju. Maryland je tražio da se velika područja zemlje, što su se prostirala prema Zapadu, smješten između gorja Allegheny i Mississippija a koja su na osnovu povelje pripadala nekim državama, stave pod upravu Kongresa kao zajednička u cilju postizavanja ravnoteže u konfederaciji, do trenutka kad će imati dovoljan broj stanovnika da formiraju vlastitu državu. Tek kada su druge države—korisnice tog zemljišta na to pristale, Maryland je izvršio ratifikaciju.

32

Articles of Confederation, 1777. g. čl. II nalaze se u: A Documentary History of the United States, str. 50.

33

»Kongres nije imao pravo određivanja poreza. Washington je napisao jedan raspis guvernerima svih država u kome ističe potrebu za davanjem izvjesnih prava Kongresu da bi se osigurao nacionalni prihod«. Encyclopedia Britanica, str. 49.

34

Godine 1783. državni dug je iznosio 42.000.000 dolara, od toga 8.000.000 dolara dugovi inozemstvu tj. Nizozemskoj, Francuskoj, Španjolskoj.

Kongres nije mogao riješiti. Trgovinski ratovi i carinska ograničenja<sup>35</sup> znatno su doprinijeli sužavanju trgovinskih veza i jačanju regionalnih partikularizama.

Umjesto koordinirajućeg faktora i osnove za okupljanje svih država kao i za rješavanje zajedničkih političkih i ekonomskih pitanja koja su od zajedničke važnosti za sve države, Kongres je postao faktor od drugorazrednog značenja s veoma malim ovlaštenjima i nepodesan da upravlja Američanima. Zbog toga je posve razumljivo da su se već veoma rano nakon formiranja konfederativne zajednice odnosi među državama postavljali u novom svijetlu i javljale težnje s ciljem stvaranja *jedinstvene* i jake centralne vlasti.

Važnu ulogu u procesu stvaranja američkog političkog sistema odigrala je nesumnjivo građanska klasa Amerike, koja je isticala potrebu konstituiranja građansko-demokratske i slobodne republike utemeljene na federativnim principima.

Konfederativna zajednica više nije mogla zadovoljiti novonastale potrebe država, a na ekonomskom polju, zbog objektivnih i subjektivnih teškoća, izbija sukob između manufakture, odnosno industrije i razvijene poljoprivrede. Polazeći od činjenice da je konfederativna zajednica nastala u vrijeme kad je svaka država željela očuvati svoj suverenitet, u vrijeme kad trgovinski sukobi među državama nisu postojali, a obaveze prema inozemstvu nisu bile velike i kad države nisu kršile ugovore, jednom rječju kad je ona bila tijelo privlačno i korisno za sve članice, sada se javljaju pristalice stvaranja novih odnosa u pogledu daljnjeg razvoja država i počinju se razvijati prva shvaćanja o potrebi revidiranja »Članaka o konfederaciji« koja su težila bržem rješavanju odnosa između članica i Saveza kao cjeline.

Potreba da se održi jedinstvo trinaest država, a posebno da se formira jedna čvršća i jedinstvenija zajednica s jačom centralnom vlasti bila je nužna pretpostavka daljnjeg razvoja kao i značajnih unutrašnjopolitičkih i vanjskopolitičkih mjera. Tako je u odnosima između država članica Saveza dolazilo do prvih evolucija. Sastanak delegata Marylanda i Virginije radi reguliranja plovidbe u zaljevu Chesapeake i na rijeci Potomac, bitno je utjecao na nova unutrašnja kretanja u državama Saveza. Na tom zasjedanju, koje je održano u Washingtonovoj kući u Mount Vernonu, Virginija je predložila sastanak delegata svih država kako bi se mogli donijeti zajednički trgovinski propisi. Svi planovi o efikasnijem razvoju trgovine i početnim oblicima usklađivanja trgovinskih zakona trebali su biti proučavani u Annapolisu (Maryland) 1786. godine. Nakon dužih razmatranja odlučeno je da se zbog veoma slabog odaziva delegata država u Annapolisu (odazvalo se samo pet od trinaest država), druga skupština održi u Philadelphiji u maju 1787. god. i da se Kongresu uputi prijedlog o nužnosti izmjene »Članaka o konfederaciji«. Philadelphijsko je zasjedanje Sa-

35

Npr. New York je stavljao carinske barijere da bi zaštitio svoju robu od uvoza robe iz New Jerseyja ili Connecticuta jer npr. bojkotirao robu uvezenu iz New Yorka itd.

veza 1787. god., zbog važnosti svojih zaključaka i novog Ustava koji je tada donesen, a koji je i danas na snazi, ušlo u političku povijest Sjedinjenih Američkih Država<sup>36</sup>.

Na Philadelphijskoj skupštini, kojoj su prisustvovali najugledniji i najutjecajniji ljudi<sup>37</sup> država Saveza i koji su unijeli stvaralačku atmosferu, po prvi put je jasno izražena težnja za pronalaženjem zajedničkih rješenja u cilju obrane vlastitih ekonomskih interesa<sup>38</sup>. Drugi dio delegata energično je zahtijevao stvaranje novog Ustava. Tu težnju na najbolji su način izrazili *predstavnici Virginije*<sup>39</sup> kad su istaknuli potrebu za jedinstvenom i jakim centralnom vlasti, vrhovnom u zakonodavstvu, sudstvu i upravi i predložili nacrt prema kome bi Kongres morao biti sastavljen od dva doma, a predstavništvo u oba doma bi se temeljilo na proporcionalnom broju stanovnika svake države. Time bi bio napušten dotadašnji princip prema kome je svaka država bila ona velika ili mala, imala u Kongresu pravo samo na jedan glas. Sve to, zajedno s izborom predsjednika i drugih izvršnih organa kao i vrhovnih sudaca od strane Kongresa, trebalo je stvoriti osnovu »velikim državama« da preuzmu dominantnu ulogu nad »malim« i neposrednu kontrolu u oba doma.

*Prijedlog New Jerseya*<sup>39a</sup>, iznesen u ime »malih država«, zalagao se za staru strukturu vlasti, onakvu kakvu su predviđali »Članci o konfederaciji«: jednodomni sistem i pravo na jedan glas svakoj državi, bez obzira na broj stanovnika i njezinu veličinu. To je značilo podršku principu ravnopravnosti država, s tim što bi Kongresu bilo dato pravo reguliranja trgovine i određivanje carina.

I unatoč teškoćama i sukobima u rješavanju uzajamnih političkih i ekonomskih odnosa između »velikih« i »malih« država, *delegati Connecticuta* izrazili su svoju spremnost za rješavanje spora putem kompromisa. Njihovi prijedlozi koji su kasnije i ostvareni u Ustavu, predviđali su dvodomnu strukturu Kongresa: Predstavnički dom, kojeg bi se članovi birali srazmjerno s brojem stanovnika, i Senat u koji bi svaka država birala

36

Između 25. svibnja i 17. rujna 1787. god. održano je 87 sjedničkih dana sa 116 sjednica. Vidjeti o tome Andrew C. McLaughlin. cit. djelo, str. 95.

37

Virginija je delegirala između ostalih: Georgea Washingtona, Jamesa Madisona, Edmunda Randolpha, Georgea Masona, i Georgea Wythea, Pennsylvanija: Benjaminu Franklina, Roberta Morrisa i Jamesa Wilsona, Massachusetts: Rufusa Kinga, Elbridgea Garya i Keyleba Stronga, Connecticut: Williama Johnsona, Rogera Shermana i Olivera Ellswortha, New York: Alexandra Hamiltona, New Jersey: Williama Petersona, South Carolina: dva brata Pinkneya i Johna Rutledgea. Thomas Jefferson bio je u to vrijeme ambasador u Francuskoj, a John Adams u Engleskoj.

38

Od 55 delegata prisutnih na skupštini 34 su bili pravници, 8 trgovci i bankari, 6 vlasnici plantaža, 2 bivša svećenika, te nekoliko profesora koledža i znanstvenika (5). Četrdesetorica su bili vjerovnici konfederacije a 15 su posjedovali robove.

39

Prijedlog Virginije izradio je James Madison. Madison je bio najaktivniji učesnik skupštine. Posjedovao je plantaže a po profesiji je bio advokat, kasnije državni sekretar i dva puta predsjednik SAD (1809—1817.) te rektor Sveučilišta u Virginiji.

39a

Prijedlog New Jerseya podnio je William Peterson.

posrednim putem dva predstavnika, bez obzira na veličinu svog područja ili broj stanovnika.

Za razdoblje od 25 svibnja do 17 rujna 1787. u kojem je održano 116 sjednica, karakteristično je da je niz spornih pitanja<sup>40</sup>, u prvom redu o podjeli nadležnosti između Saveza i država, o strukturi Kongresa, o načinu izbora šefa izvršne vlasti, kao i splet složenih oprečnih ekonomskih interesa riješeno na osnovi *kompromisa između slobodnih industrijsko-trgovačkih država Sjevera i robovlasničkih država poljoprivrednog Juga*, odnosno između industrijsko-manufakturnih interesa i poljoprivrednih interesa vlasnika plantaža i poljoprivrednih proizvođača. U isto vrijeme postignut je kompromis između pristaša i protivnika trgovine crnim robljem a na osnovi kog se dozvoljava i produžuje ova trgovina za idućih dvadeset godina. U južnim državama se napose isticao zahtjev da se pri podjeli predstavničkih mjesta za Kongres, vodi računa i o broju robova. Napokon je nakon dužih razmatranja odlučeno da se tri petine od ukupnog broja robova uzmu u obzir pri određivanju broja zastupničkih mjesta iako nemaju pravo glasa. Bili su to ekonomski i politički razlozi koji su diktirali težnju robovlasnika Juga za uključivanjem robova u cjelokupno stanovništvo država, čime su dobili znatno veće šanse i mogućnosti utjecaja, a porastom broja robova i daleko veću moć.

Divergentni interesi između industrijskih država Sjevera i poljoprivrednih država Juga kao i njihovi potpuno suprotni ekonomski interesi počeli su sve izrazitije smetati daljnjem ekonomskom razvoju. Dok se trgovački, a kasnije industrijalizirani Sjever zalagao za carinsku zaštitu od konkurencije stranih proizvoda osobiti evropskih, za slobodno unutrašnje tržište i jaku centralnu vlast, vlasnici plantaža traže slobodnu i neograničenu trgovinu s evropskim zemljama i što veću samostalnost federalnih jedinica.

Razumljivo je da se pri stvaranju novog Ustava nužno moralo voditi računa o tim faktorima radi održanja zajedničke suradnje Sjevera i Juga, te je trebalo stvoriti takav oblik vlasti koji će u svojoj biti i obliku biti prihvatljiv za sve države unutar Saveza. U stvari, novi Ustav morao je biti upravo takvo sredstvo povezivanja dijametralno suprotnih trgovačko-manufakturnih i poljoprivrednih interesa. Zato i sami američki autori upozoravaju da je Ustav SAD donesen 17. rujna 1787. u Philadelphiji<sup>41</sup> plod kompromisa između centralističkih i federalističkih tendencija.

Međusobni odnosi država i status federalnih jedinica u odnosu prema saveznoj državi, te organizacijska struktura političke vlasti predviđena novim Ustavom, bili su rezultat djelovanja različitih faktora, u prvom redu političkih, ekonomskih i društvenih, koji su diktirali stvaranje takvog po-

40

Saul K. Padover, *The Living U S Constitution*, New York, 1953. str. 21.

41

Bilo je zaključeno da će Ustav stupiti na snagu kad ga ratificira 9 od 13 država. Prve su to učinile Delaware, Pennsylvanija i New Jersey. Od 74 delegata koji

su bili određeni kao predstavnici svojih država, 19 je odbilo da prisustvuje skupštini, 38 delegata iz 12 država je potpisalo tekst nacrtu novog Ustava, 14 su otišli sa skupštine prije završetka a 38 je odbilo da ga potpišu.

litičkog uređenja, koje će, s jedne strane, omogućiti jedinstvo Unije, a s druge, samostalnost federalnih jedinica.

Struktura političke vlasti regulirana pravnim odredbama, koje su ugrađene u Ustav, omogućuje nam da razumijemo političke i ekonomske razloge kao i motive koji su tvoritelji Ustava rukovodili u procesu njihove pravne regulacije kao i političke ideje koje su dovele do njegovog stvaranja. U stvari, Ustav predviđa kao najviše organe vlasti Kongres, Predsjednika i Vrhovni sud. Odnos između zakonodavne, izvršne i sudske vlasti formalno-pravno počiva na međusobnoj organizacionoj i funkcionalnoj neovisnosti. Međutim, odnosi između te tri vlasti, način njihova funkcioniranja i položaj koji jedna vlast zauzima prema drugoj, odražavaju političku ideju »ograničenja i ravnoteže« vlasti (the checks and balance system). Naime, svu zakonodavnu vlast<sup>42</sup>, Ustav povjerava Kongresu koji se sastoji od Predstavničkog doma a čiji su članovi birani svake dvije godine i to srazmjerno broju stanovnika i koji predstavljaju stanovništvo SAD, i Senata u koji svaka federalna jedinica bira neposrednim putem<sup>43</sup> po dva predstavnika bez obzira na veličinu svog stanovništva i koji za razliku od Predstavničkog doma predstavlja posebne jedinice. Predsjedniku SAD<sup>44</sup>, kojeg bira narod na osnovi posredno-neposrednih izbora, Ustav daje izvršnu vlast te iako politički neodgovoran, ipak ga čini ovisnim o Kongresu u pogledu financijskih izdataka, a o Senatu za sva imenovanja važnijih saveznih funkcionera i za svaki ugovor sklopljen na polju vanjske politike. Za obavljanje sudske vlasti Ustav uvodi Vrhovni sud koji se sastoji od 9 sudaca koje imenuje predsjednik doživotno, uz pristanak Senata. Obavljajući funkciju kontrolora ustavnosti zakona, sudovi su ovlašteni da ne primijene na konkretan slučaj akt zakonodavnog organa za koji utvrde da je suprotan Ustavu, čime na izvjestan način ograničuju Kongres u njegovoj funkcionalnoj nezavisnosti.

Čitav taj sistem organiziran je tako da su sve tri grane vlasti, iako podijeljene, ipak najtjesnije povezane i tako uravnotežene da je nemoguće jednoj grani vlasti dominirati nad drugom, a s druge strane svaka je vlast u praksi na izvjestan način kontrolirana od druge dvije.

Nema međutim sumnje da je sistem vlasti u praksi djelovao bitno drugačije nego su to zamislili njegovi tvoritelji. Pojava političkih stranaka, koje su ubrzo uslijedile, izmijenila je zamišljen način funkcioniranja institucija vlasti i sistema kao cjeline.

Važnu ulogu u tom procesu postepene afirmacije mlade američke republike nesumnjivo je imao prvi predsjednik Sjedinjenih Američkih Dr-

42  
Član I, odjeljak 1. Ustava SAD.

43  
Senatori su bili birani do 1913. god. posrednim putem, tj. birala su ih zakonodavna tijela pojedine države. XVII ustavnim amandmanom iz 1913. mijenja se ta odredba i od tada su senatori birani neposrednim putem.

44  
U toku izrade teksta Ustava javljale su se ideje da izvršnu vlast treba povjeriti monarhu. Alexander Hamilton predlagao je da predsjednik bude imenovan doživotno, iako je intimno želio da Amerika dobije kralja, što je vidljivo iz nekih njegovih bilježaka, međutim, kasnije se pridružio republikanskoj ideji. Lewis Nicola u svojim pismima upućenim Washingtonu izražavao je prezir prema republici i zalagao se za vojnu vladu.

žava, vođa revolucionarne armije u ratu i član skupštine koja je sastavila Ustav, George Washington. Došavši na taj položaj u vrijeme koje je značilo prijelomnu točku u razvoju Sjedinjenih Država i kad su odnosi među državama postavljeni u novom obliku, Washington je došao do zaključka da samo republika u kojoj nema političkih stranaka, može računati na svestrani razvoj države kao cjeline i zato je upozoravao na opasnosti koje krije sistem s više političkih stranaka. Radi toga je nastojao da se izdigne iznad posebnih interesa, napose stranačkih i zalagao se za rješavanje političkih pitanja koja su od nacionalne važnosti. Unatoč tome, već u prvom razdoblju njegove vladavine udareni su temelji sve intenzivnijeg razvoja političkih stranaka. Različiti interesi djelovali su na potrebu okupljanja predstavnika dviju grupa, koje su imale sve mogućnosti za svoj uspješni razvoj. Taj proces jačanja divergentnih interesa na ekonomskom i političkom planu imao je značajne posljedice i našao je svoj izraz u stvaranju dviju oprečnih grupacija, koje su u svojoj biti predstavljale nucleus političkih stranaka. U prvom redu, Alexander Hamilton, predstavnik države New York u Kongresu, Washingtonov suradnik i ministar financija u prvoj vladi, koji se je već u fazi donošenja Ustava javljao kao pobornik manufakturnog centralizma i moćne izvršne vlasti, isticao se u naporima za jačanje federativnog saveza, zastupajući interese manufakture, trgovine, brodogradnje i bankarstva, te je zajedno sa svojim sljedbenicima uzео ime federalisti.

S druge strane, Thomas Jefferson, vlasnik plantaža u Virginiji, zastupnik poljoprivredno-seljačkih interesa država Juga i ministar vanjskih poslova u Washingtonovoj vladi, bio je pristalica jačanja prava i položaja pojedinih država u okviru Saveza. Zbog toga se zajedno sa svojom grupom pristaša proglasio republikancima.

U vrijeme predsjednika Washingtona i Johna Adamsa na vlasti su federalisti, ali već godine 1801. potpomognut poljoprivrednim elementima i gradskim proletarijatom, koji se upravo rada, na vlast dolazi Thomas Jefferson. Ti početni oblici političke podjele na federaliste i republikance i postavljanje političkih grupacija na čvršće temelje poslužilo je kao osnova pri izgradnji političkih snaga iz kojih su se razvile suvremene američke političke stranke.

Osobitosti i posebni uvjeti ekonomskog razvitka Sjedinjenih Američkih Država, a prije svega neopterećenost feudalnim nasljeđem, te velika prirodna bogatstva i golema prostranstva, omogućili su ekspanziju prema Zapadu i potpomogli izvanredno snažan razvoj kapitalističke ekonomije na američkom kontinentu te uvjetovali specifičan oblik razvoja klasnih i političkih odnosa u američkom društvu. Slobodna zemlja prema Zapadu, koja je sve do godine 1896. bila *res nullius* i koja se mogla slobodno okupirati i obrađivati, te veliki potencijalni prirodni izvori, sirovinski i energetski bili su onaj važan faktor koji je uklanjao socijalne napetosti ili ublažavao unutrašnje konflikte i nezadovoljstva među pridošlim imigrantima ili nezadovoljnim ljudima i pružao im takve mogućnosti za život kakve, barem do tada, nisu nigdje našli.

Pod utjecajem ovih a i drugih faktora, u toku niza godina formirao se američki politički sistem, koji danas obiluje nizom specifičnih obilježja,

koja ga s obzirom na njegovu organizacionu strukturu i način funkcioniranja čine bitno drugačijim od političkih sistema nekih drugih razvijenih kapitalističkih zemalja, napose evropskih.

I kada Sjedinjene Američke Države slave dvjesto godina stjecanja svoje nezavisnosti, potrebno je istaknuti interesantnu činjenicu da u relativno dugom i veoma dinamičnom vremenskom razdoblju od 190 godina, američki Ustav nije doživio neke dublje i bitnije promjene, osim što je nadopunjen s 26 ustavnih amandmana, od kojih su po svom karakteru svakako najznačajniji prvih deset, doneseni na prijedlog Jeffersona kratko vrijeme nakon stupanja na snagu Ustava poznati kao »povelja prava« ili »Bill of Rights« a sadržavali su odredbe o građanskim pravima i slobodama.

Međutim, zanimljivo je da su u tom istom vremenskom intervalu Sjedinjene Američke Države doživjele duboke promjene u ekonomskoj strukturi zemlje i prošle značajne etape promjena na političko-ekonomskom planu. Sjetimo se samo nekih najznačajnijih, kao npr. industrijska revolucija, zatim razdoblje liberalnog, finansijskog i državnog kapitalizma. »Engleska i Amerika su pioniri industrijskog doba tehničke mehanizacije. Ove zemlje ne poznaju revoluciju u evropskom smislu riječi. Od kad su ostvarile tehničku i političku dominaciju, one svoj sistem neprestano usavršavaju, ali ga u biti ne mijenjaju. Zbog toga su pogodno tlo za razvoj samo takvog mišljenja koje utvrđuje i usavršava ustanovljene oblike života«<sup>45</sup>.

Ustav Sjedinjenih Američkih Država, kratak po svojoj formi (sadrži svega VII članova i 26 ustavnih amandmana), elastičan po svojoj primjenjivosti, bio je ustavnopravni i politički okvir, unutar kojeg su se i izvan kojeg su se nesmetano odvijali društveni i politički procesi. Raznoliki su razlozi za takav nesmetani tempo i smjer društveno-političkog razvoja. Tvrdi se, između ostalog, da glavni razlog što Ustav nije usporavao ili kočio privredne ili društvene procese leži u činjenici što on ne sadrži norme društveno-ekonomskog karaktera, koje bi kočile ekonomski razvoj, nego mu je najosnovnija značajka da utvrđuje organizaciju, odnosno strukturu vrhovne političke vlasti, s jedne i regulira odnose između država i federacije, odnosno država—građanin s druge strane. S političko-pravnog stajališta posebno je važno istaknuti da Ustav putem odredaba i amandmana, a napose širokom interpretacijom ovlaštenja saveznih organa od strane Vrhovnog suda nastoji slijediti razvitak društveno-ekonomskih i političkih snaga i odnosa u Sjedinjenim Američkim Državama, koje su u dvjesto godina postojanja svoje nezavisnosti, od izrazito poljoprivredne zemlje prerasle u najveću svjetsku industrijsku velesilu<sup>46</sup> modernog kapitalizma.

45  
Ivan Kuvačić, *Obilje i nasilje*, Zagreb, 1970, str. 252—253.

46  
Organizacijsko-pravni elementi, zatim djelovanje američkog političkog sistema u realnom političkom životu, kao i principi na kojima se on temelji predmet su posebnog rada stoga na ovom mjestu o tome nije bilo govora.